BÀI GIẢNG: PHƯƠNG PHÁP LẬP LUẬN TRONG BÀI NGHỊ LUẬN XÃ HỘI

CHUYÊN ĐỀ: LÀM VĂN

MÔN: NGỮ VĂN 12

GIÁO VIÊN: ĐOÀN MẠNH LINH

MỤC TIÊU

- ✓ *Nắm được pháp lập luận trong bài nghị luận xã hội.*

CÁC DẠNG ĐỀ TRONG BÀI NGHỊ LUẬN XÃ HỘI

1 Một số ví dụ

Đề 1. Bộ phim hoạt hình "Inside Out" ("Những mảnh ghép cảm xúc") đã phản ánh một vấn đề quen thuộc bằng ý tưởng độc đáo: mô phỏng thế giới nội tâm của cô bé Riley, nơi các cảm xúc đã được nhân hóa thành sáu nhân vật (Niềm Vui, Nỗi Buồn, Sợ Hãi, Giận Dữ, Chán Ghét, Lo Âu) cùng nhau điều khiển tâm trí cô. Bộ phim là hành trình Riley lắng nghe và chấp nhận những tiếng nói của cảm xúc trong tâm hồn mình.

Từ gợi dẫn trên, kết hợp với hiểu biết của bản thân, hãy viết bài văn nghị luận (khoảng 600 chữ) trình bày suy nghĩ của anh/chị về thông điệp: Lắng nghe để thấu hiểu cảm xúc của chính mình.

(Trích đề thi của Sở Hà Nội)

Đề 2. Hiện nay, nhiều người hào hứng đón nhận lợi ích của trí tuệ nhân tạo nhưng không ít người lo lắng về sự phụ thuộc của con người vào nó. Từ góc nhìn của người trẻ, anh/chị hãy viết một bài văn nghị luận (khoảng 600 chữ) trình bày suy nghĩ về vấn đề trên.

(Trích đề thi tham khảo của Bộ Giáo dục và Đào tạo)

Đề 3. Nước Mĩ có Steve Jobs, Mark Zukerberg, Elon Musk,... với những phát minh công nghệ góp phần làm thay đổi thế giới. Từ gợi dẫn trên, với tư cách người trẻ, anh/chị hãy viết đoạn văn nghị luận (khoảng 200 chữ) trả lời câu hỏi: Làm thế nào để có những "Steve Jobs Việt Nam"?

(Trích đề thi chính thức của Bộ Giáo dục và Đào tạo)

Đề 4. Từ kết quả đọc hiểu văn bản Những vùng trời khác nhau và những hiểu biết về bối cảnh đất nước đang có nhiều thay đổi lớn lao, anh/chị hãy viết bài văn nghị luận (khoảng 600 chữ) với chủ đề: vùng trời quê hương nào cũng là bầu trời Tổ quốc.

(Trích đề thi chính thức của Bộ Giáo dục và Đào tạo)

Đề 5. Trong bài Đất Nước (trích từ trường ca Mặt đường khát vọng), nhà thơ Nguyễn Khoa Điềm viết:

"Em ơi em Đất Nước là máu xương của mình

Phải biết gắn bó và san sẻ

Phải biết hóa thân cho dáng hình xứ sở

Làm nên Đất Nước muôn đời..."

(Ngữ Văn 12, tập một, NXB Giáo dục Việt Nam, 2014)

Dựa vào những hiểu biết về đoạn thơ, anh/chị hãy trình bày suy nghĩ của mình về tình cảm và trách nhiệm của thế hệ trẻ ngày nay đối với đất nước.

(Trích đề thi đánh giá năng lực Bộ Công An)

2 Các dạng đề nghị luận xã hội

- Đề về tư tưởng đạo lý: Bàn về một nhận thức, nhận định, nguyên lý, nhận thức nhân sinh hoặc phẩm chất đạo đức (mạng tính trừu tượng, mang giá trị bền vững theo thời gian).

- Đề về hiện tượng xã hội: Bàn về một sự việc, hành vi, trào lưu hay thực trạng đang diễn ra trong đời sống thực tế (có tính thời sự, mang yếu tố tích cực hoặc tiêu cực).

- Đề rút ra từ tác phẩm văn học: Bàn về một vấn đề tư tưởng hoặc hiện tượng đời sống được ẩn giấu, gợi mở sau một chi tiết, nhân vật hoặc thông điệp của văn bản nghệ thuật.

- Đề 1. Bộ phim hoạt hình "Inside Out" ("Những mảnh ghép cảm xúc")...Lắng nghe để thấu hiểu cảm xúc của chính mình.

- Đề 4. Từ kết quả đọc hiểu văn bản Những vùng trời khác nhau ...chủ đề: vùng trời quê hương nào cũng là bầu trời Tổ quốc.

=> Đề về tư tưởng đạo lý

- Đề 2. Hiện nay, nhiều người hào hứng đón nhận lợi ích của trí tuệ nhân tạo nhưng không ít người lo lắng về sự phụ thuộc của con người vào nó…

- Đề 3. Nước Mĩ có Steve Jobs, Mark Zukerberg, Elon Musk,... Làm thế nào để có những "Steve Jobs Việt Nam"?

=> Đề về hiện tượng xã hội

Đề 5. Trong bài Đất Nước (trích từ trường ca Mặt đường khát vọng), nhà thơ Nguyễn Khoa Điềm viết:

=> Đề nghị luận rút ra từ tác phẩm văn học

PHƯƠNG PHÁP LẬP LUẬN CHO TỪNG DẠNG BÀI

1 Dạng 1 - Dạng đề về tư tưởng đạo lý

CÁC BƯỚC TRIỂN KHAI

a. Giải thích:

- Mục tiêu là quy đổi các khái niệm trừu tượng về dạng dễ hiểu nhất, tạo tiền đề vững chắc cho toàn bài.

- Thao tác 1 (Bóc tách từ khóa): giải thích các từ khóa cốt lõi (danh từ trừu tượng như bản lĩnh, sự bao dung, tính tự lập…).

- Thao tác 2 (Tổng hợp thông điệp): Ghép nghĩa các từ khóa để chốt lại nội dung toàn bộ câu nói/vấn đề.

b. Phân tích:

- Mục tiêu là làm sáng tỏ ý nghĩa, giá trị của tư tưởng đạo lý, nêu nguyên nhân, cơ sở triết luận của tư tưởng đạo lý đó.

+ Thao tác 1 - nêu lên những giá trị, tầm quan trọng, ý nghĩa của tư tưởng đạo lý đó đối với bản thân, người trẻ, cộng đồng, với tập thể, quốc gia…

+ Thao tác 2 - Lý giải vì sao, dựa trên cơ sở, quy luật nào tư tưởng đạo lý đó mang lại những giá trị, tầm quan trọng to lớn như vậy.

c. Chứng minh:

- Mục tiêu là củng cố, gia tăng sức thuyết phục qua những dẫn chứng cụ thể để chứng minh cho những lý lẽ phần phân tích:

+ Các dẫn chứng gắn với số liệu, thống kê

+ Các dẫn chứng gắn người thật, việc thật

=> phù hợp, tiêu biểu, mới mẻ

d. Mở rộng phản biện:

- Mục tiêu là đưa vấn đề trong cái nhìn đa chiều diện, từ đó vấn đề được soi chiếu ở nhiều góc độ.

+ Mở rộng: Đưa vấn đề về với cuộc sống hôm nay để soi chiếu, đánh giá

+ Phản biện: tìm ra điểm thiếu sót, mặt trái, các hạn chế, điều cần bổ sung

e. Bài học và liên hệ:

- Mục tiêu là đưa vấn đề về với với nhận thức của bản thân, của người trẻ, từ đó có được những hành động đúng đắn.

+ Bài học nhận thức: nhận thức đúng đắn, thay đổi tư duy

+ Bài học hành động: những giải pháp hành động cụ thể, thiết thực

2 Dạng 2 - Dạng đề về hiện tượng xã hội

CÁC BƯỚC TRIỂN KHAI

1. Giải thích

- Mục tiêu là quy đổi các khái niệm trừu tượng về dạng dễ hiểu nhất, tạo tiền đề vững chắc cho toàn bài.

+ Thao tác 1 (Bóc tách từ khóa): giải thích các từ khóa cốt lõi, các cụm từ liên quan đến hiện tượng, vấn đề

+ Thao tác 2 (Tổng hợp thông điệp): Ghép nghĩa các từ khóa, cụm từ để chốt lại nội dung toàn bộ câu nói/vấn đề.

2. Nêu biểu hiện

- Mục tiêu là nhận diện các hiện tượng (tích cực/tiêu cực) biểu hiện trong đời sống qua các hoạt động, hành động,… của các đối tượng cụ thể trong không gian cụ thể

+ Các biểu hiện gắn với số liệu, thống kê

+ Các biểu hiện gắn người thật, việc thật, tiêu biểu

+ Các biểu hiện gắn với mô tả cụ thể

3. Nguyên nhân

- Mục tiêu: Trả lời cho câu hỏi "Tại sao hiện tượng này lại xảy ra?"

- Phân tích đa chiều theo 2 nhóm nguyên nhân:

+ Nguyên nhân chủ quan: Từ phía bản thân chủ thể (nhận thức lệch lạc, tâm lý lứa tuổi, thiếu bản lĩnh, thói quen lười biếng, thiếu kỹ năng sống...).

+ Nguyên nhân khách quan: Từ thời đại, môi trường xung quanh (sự buông lỏng của gia đình, giáo dục nhà trường chưa sát sao, tác động mặt trái của mạng xã hội/công nghệ, kẽ hở pháp lý hoặc chế tài xử lý chưa đủ sức răn đe).

4. Hệ quả

- Mục tiêu: Đánh giá mức độ ảnh hưởng của hiện tượng đối với đời sống.
- Nếu là hiện tượng tiêu cực (Hậu quả):

+ Đối với cá nhân: Đánh mất giá trị bản thân, tổn hại sức khỏe/tinh thần, ảnh hưởng tương lai.

+ Đối với gia đình: Bất hòa, xáo trộn hạnh phúc, gia tăng gánh nặng kinh tế/tâm lý.

+ Đối với xã hội: Làm suy đồi đạo đức cộng đồng, xói mòn các giá trị văn hóa, cản trở sự phát triển chung.

- Nếu là hiện tượng tích cực (Ý nghĩa/Tác động lan tỏa):

+ Bồi đắp nhân cách cá nhân, truyền cảm hứng sống đẹp, xây dựng cộng đồng văn minh, nhân ái.

5. Giải pháp

- Mục tiêu: Đề xuất các phương án giải quyết mang tính thực tế, khả thi và đồng bộ.
- Xây dựng hệ thống giải pháp từ cấp độ cá nhân đến tập thể:

+ Về phía cá nhân: Tự nâng cao nhận thức, rèn luyện bản lĩnh, điều chỉnh hành vi

+ Về phía gia đình & nhà trường: Tăng cường kết nối, giáo dục kỹ năng, định hướng giá trị sống thay vì chỉ áp đặt hay buông lỏng.

+ Về phía xã hội & cơ quan chức năng: Trách nhiệm của truyền thông (định hướng dư luận), hoàn thiện chế tài pháp lý, xây dựng môi trường sống lành mạnh.

3 Dạng 3 - Dạng đề về 1 vấn đề nghị luận rút ra từ tác phẩm

CÁC BƯỚC TRIỂN KHAI

1. Giới thiệu và phân tích ngắn gọn tác phẩm

Mục tiêu:

- Trích dẫn chính xác ngữ liệu văn học làm cơ sở dẫn dắt sang vấn đề xã hội.

- Tối ưu hóa dung lượng phân tích, tránh sa đà tóm tắt tác phẩm.

Phương pháp: Giới thiệu tác giả, tác phẩm, dẫn dắt vào tác phẩm, nhận diện những những chi tiết, hình ảnh, hình tượng, câu từ… giàu ý nghĩa.

2. Giải thích vấn đề và xác định dạng đề

Mục tiêu:

- Định danh chính xác dạng đề (Tư tưởng đạo lý hoặc Hiện tượng xã hội) để định hình phương pháp lập luận cho phần chính của bài viết.

Phương pháp:

- Giải mã các câu từ, hình ảnh, hành động, lời nói, chi tiết nghệ thuật…

Thao tác phân loại:

- Hướng đến nhận thức, phẩm chất, giá trị nhân sinh, nguyên lý, chuẩn mực đạo đức -> Xác định là Tư tưởng đạo lý.

- Hướng đến thực trạng, hành vi, xu hướng ứng xử, biểu trưng cho một lối sống, thực trạng phổ biến -> Xác định là Hiện tượng xã hội.